

International Journal of Mardin Studies
(IJMS), 2021, 2(2), s. 97-100.

Yusuf Bağı, Mardin’de Oda Kültürü
(Kitap Tanıtımı / Book Reviews)

Yüksek Lisans đrencisi Rahime ÖNEK

Yusuf Bağı, *Mardin'de Oda Kültürü*, (Peri Yayınları, İstanbul, 2007, 128 sayfa).

Mezopotamya'nın kadim şehirlerinden olan Mardin; geçmişten günümüze farklı dil, din, ırk, kültür, mezhep gibi birçok unsuru içinde barındırmaktadır. Bundan mütevellit hoşgörüsüyle asırlara meydan okuyan ve 21. yüzyılda da bunu sürdüren bu kadim şehrin önemli bir kültü olan “*Oda Kültürü*” yöre halkının yaşamına dair önemli birçok olayı ihtiva etmektedir. Çünkü toplumsal hafızanın sürekliliğini sağlayan, belli bir geleneği devam ettiren ve hafızayı koruyan önemli bir kültürdür. Bu hafıza tarihçiler için veri sağlamanın yanında, toplumu bir arada tutan bağları da kuvvetlendirir. Bunun yanında bölgede ehemmiyet taşıyan oda kültürü yani köy odaları tarihsel olayların yer aldığı zengin kaynak mahiyetindedir. Ayrıca yeri geldiğinde adalet isteyenler için bir mahkeme görevi de görmektedir. Bütün bunlarla birlikte köy odaları; adabın, toplumsal kuralların, gelenek ve göreneklerin pratik olarak öğretildiği birer okul olarak da görülebilir. Aklın, sevginin, muhabbetin, ilim ve irfanın kişiler vasıtasıyla nesilden nesile aktarıldığı oda kültürünün, izole yaşayan toplumlardaki önemi devam etmektedir. Bu konuyla ilgili Yusuf Bağı tarafından yazılmış, hayatı köy odalarında geçen Süleyman Irmak'ın bizzat tanık olduğu, aynı zamanda gerçek yaşanmışlıkların kaleme alındığı “*Mardin'de Oda Kültürü*” adlı eseri, Semra Bilici'nin kısa bir önsözü ile üç bölüm ve sonuna eklenmiş resimlerden oluşmaktadır.

Yazar kitabın ilk bölümü “*Oda Kültürü*” başlığı altında, oda kültürünün ne olduğunu ve bunu anlatırken neyi kastettiğini dile getirmektedir. Zira yazarın ifadesiyle şarktaki aşiret ve toplumsal kültür şekillenirken egemen kanunun hükmünden ziyade, kendi alt hükmünü uygulayan, tamamen oda kültürüyle var olmak, yönetmek ve yönetilmek istedikleri bir yer olarak kendini ortaya koymaktadır (s.7). Burada oda kültürünün merkezden uzakta, izole bir şekilde yaşayan insanların sorunlarını çözüme kavuşturmaya yönelik girişimlerde bulunduğu, bölge halkının geleceğine yön veren kararların alındığı ve buradan çıkan hükümlere itiraz edilemediği bir karar mercii konumunda olduğu görülür.

Yazar, oda kültürünü anlatırken onu hocasız bir okula benzeterek anlatmaktadır. Bu okulu okumanın şartını, yönetimini, mezun olabilmenin kriterlerini, puanların kimler tarafından ve nasıl verildiğini, mezun olduktan sonra halk tarafından nasıl karşılandığını veya kabul görüp görmediğini bu benzetim içerisinde anlatmaktadır. Bu okuldan mezun olabilmenin pek de kolay olmadığını anlatan yazar, bunun için belirli şartların taşınması gerektiğinin altını çizmektedir; çünkü bu okulu başarıyla bitirmek bölgenin selameti açısından ehemmiyet arz etmektedir. Zira her şey bir zincirin halkası gibi iç içedir ve bir bütünlük sağlamaktadır. O yüzden cesaretli, cömert, sağlam karakterli, namuslu, milletine ihanet etmeyen, kimsenin malına göz dikmeyen ve mezun olmak için konuyla ilgili her şeyi bilen biri bu okuldan mezun olabilmektedir (s. 8).

Hocasız bir okula benzetilen oda kültürünün, belli bir süre eğitim alınan okullar gibi olmadığı vurgulanmaktadır. Bu okul senelerce devam edebilmektedir. Otuz, elli veya daha fazla yıl süren bu okuldan mezun olmak pek de kolay değildir. Daha önce de söylendiği üzere bu okuldan mezun olmak o bölgenin selameti açısından çok büyük bir önem taşımaktadır. Nitekim tüm halk oradan mezun olacak kişinin yanına gelecek ve onun ağzından çıkacak kararlar doğrultusunda hareket edecektir. Bu kişi o bölgenin önemli bütün davalarına bakacak ve hükümler verecektir. Bu sebeple bu okulda okuyacak ve mezun olacak kişinin çok dikkatli seçilmesi gerekmektedir. Yazarın dikkat çektiği bir diğer nokta bu okuldan mezun olacak kişinin kimin oğlu olduğu, hangi soydan geldiği ve hangi aşiretten olduğunun önemli olmamasıdır (s. 8). Asıl önemli olan; mezun olacak kişinin karakteri, merhameti, dürüstlüğü, haklının yanında yer alması, karşısında kim olursa olsun tarafsız davranmasıdır. Kişinin böyle olması halk için büyük bir değer ve önem

taşımaktadır. O nedenle bölgede saygın olarak kabul edilen bir Bey'in yanı sıra herhangi bir çoban da bu kriterleri taşıdığı sürece oda kültürü okulundan mezun olabilmektedir. Yeter ki kişi vasıflı olup kendini bölge insanına kabul ettirebilsin. Yazar, ilk bölümün sonlarında bu kültürün, 2000'li yıllarda ilerleyen bilim-teknoloji ve değişen şartlar karşısında geçerliliğini hala koruduğunu (s.9) vurgulayarak köy odalarının ehemmiyetinin ve sürekliliğinin ayrıntısını okuyucuyla paylaşmaktadır.

Kitabın “*Süleyman Irmak İle Söyleşi*” olan ikinci bölümünde Bağı, bu kültürün içinde bizzat yaşamış olan ve neredeyse tüm hayatı bu ortamda geçen Süleyman Irmak nezdinde, oda kültürünün somut örneğini okuyucuya sunmaktadır. Yazar, Süleyman Amca diye hitap ettiği Süleyman Irmak'ın kim olduğunu, oda kültürü ile nasıl tanıştığını, buranın kurallarını ve kararlarının nasıl alındığını ve tabii ki halk üzerindeki tesirini ele almaktadır. Sohbet esnasında aklına gelenleri, merak ettiklerini ve bazen de konuşulanların gidişatıyla ilgili yeni yeni sorular soran yazar, okuyucuya *Mardin'de Oda Kültürü*'nün ne olduğunu, nasıl geliştiğini, amacını, olumlu- olumsuz yönlerini ve halkın yaşamındaki ehemmiyetini gözler önüne sermektedir. Bu söyleşi vesilesiyle oda kültürü ile toplumsal hafızanın nasıl işlendiği, nasıl korunduğu ve devam ettirildiği ortaya konulmaktadır. Zira oda kültürüyle doğup büyüyen ve onu tam anlamıyla yaşayıp içselleştiren, Kızıltepe Süleyman Irmak ile toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik vb. birçok konuya dair hayatın gerçeklerini içinde barındıran ve bölge insanının yaşamışlıklarının anlatıldığı çarpıcı ve düşündürücü birçok olaya yer verilmektedir.

Aşk kavramı da Süleyman Irmak'ın anlatımlarında yerini almaktadır. Süleyman Amca'nın başından geçen aşk hikâyesinin yanında bölgede yaşanan aşk hadiseleri ve aşkları için oda kültürüne karşı çıkıp hayatları pahasına mücadeleye eden ve bu uğurda yaşamını yitiren gençlerin trajik öyküleri de eserde yer almaktadır. İnsanlar birçok konuda oda kültürünün dayatmalarıyla ve kimsenin bu odanın kurallarına karşı çıkmayıp burada verilen kararları mutlaka uygulamak zorunda olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Öyle ki yazar, söyleşi sırasında duyduğu bazı trajik olaylar karşısında oda kültürü çalışmasını yazmaktan vazgeçme noktasına geldiğini söylemektedir; çünkü oda kültüründe bazen aklın ve vicdanın el vermediği trajik olayların yaşandığı gerçeği insanın algılarını zorlamaktadır.

Süleyman Amca'nın söyleşi boyunca anlattıklarını aktaran yazar, burada en çok yaşanan meselelere değinmektedir. Beşik kertmesi, kan davası, akraba evliliği, berdel meselesi, ölen kişinin kardeşiyle evlendirilen kadınlar, ölen abisinin eşiyle yani yengeleriyle evlendirilen erkekler, kadınlara verilen haklar ve kadına getirilen yasaklar, miras meselesi gibi birçok sorunun cevaplarının bulunabileceği bu kitap okuyucuyu hem düşündürmekte hemde sorgulatmaktadır. Nitekim oda kültüründe toplumsal hayat, törelere göre yürütülmüş ve öyle devam etmiştir. (s. 104)

Oda kültüründe, olumsuz kararların haricinde, yöre halkını ilgilendiren olumlu kararlar da mevcuttur. Bunlardan biri, 70 yıllık kan davasının çözüme kavuşturulmasıdır. Burada oda kültürünün önemli figürü olan Süleyman Amca'nın büyük bir etkisi vardır. Ayrıca eşi ölen bir kadının, eşinin kardeşiyle evlendirilmeye çalışıldığı ve buna gönülrü olmayan fertler de eserde anlatılmaktadır. Bu tarz sorunlar oda kültürünün katkısıyla çeşitli istişareler yapılarak, her iki taraf da mağdur edilmeden çözüme kavuşturulmuştur. Nitekim çözüme kavuşturulmasaydı, iki kişinin yaşamına son vermesi anlamını taşıyacaktı. Sonuçta oda kültüründen çıkacak karar ne olursa olsun kesinlikle uygulanacaktı. Görüldüğü üzere, güzel olaylara da vesile olan köy odalarına gelen herkes en iyi şekilde ağırlanmaktadır. Halkın sorunlarıyla ilgilenildiği, mağduriyetlerin giderildiği bu odalar, insanların kendini güvende hissettiği, yardım alabildiği önemli yerlerdir.

Süleyman Amca'nın anlatımı, kadınların törelere, gelenek ve göreneklere olan bağlılığını gözler önüne sermektedir. Kim bilir belki de bu bir çaresizlik ve kabullenıştır. Süleyman Amca kendisine gelen olayları adil bir şekilde çözüme kavuşturmaya çalışmış olsa da kendi çocuklarının hepsinin okumasını sağlayamamıştır. Erkek çocukları okul okumuşken, kız çocukları okuyamamıştır. Oda kültüründe, kişilerin düşündüklerinden ziyade töre kuralları hüküm sürmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere, kişiler her ne kadar güçlü olsa bile kişilerin gücünün üstünde bir güç vardır ki, bu güç; töre, gelenek ve göreneklerdir.

Kitabın üçüncü bölümü olan “*Oda Kültürü ve İstanbul*” başlığını açıklayan yazar, Irmak ailesinin İstanbul'a uyum sağlayıp sağlayamadığını irdelemektedir. Bu bölümde Süleyman Amca'nın burada yaşayan ve babası tarafından oda kültürüne en yakın aday olarak görülen Emin Bey ile diğer oğlu Ahmet Bey ve de anneleri Apta Hanım ile olan görüşmesi aktarılmaktadır. Bu görüşme Doğu ile Batı kültürünü bir arada yürütmeye çalışan Irmak ailesinin (s.109) Mardin'de oda kültürüyle büyümüş olmalarına karşılık, İstanbul'a adaptasyon sürecini ortaya koyması açısından önemlidir. Her ne kadar İstanbul'da yaşamış olsalar da yine de kendi kültürlerini yaşatmaya devam ettirdikleri görülmektedir; ancak oda kültürüne ait bir kural olan, kadınların erkeklerle yemek yiyemediği âdetin burada uygulanmadığı aktarılmaktadır. Zaten birçok âdet, Süleyman Amca ile Emin Bey'in de ifadesiyle Arabistan'dan örnek alınmıştır. Aslında kendileri de bu âdetleri sevmemektedirler. Bu da gösteriyor ki; oda kültüründe istenmeyen durumlar olsa bile töre, gelenek ve göreneklerin başatlığı nedeniyle uygulanmak zorundadır.

Emin Bey, Mardin-İstanbul, töre-kanun, oda-üniversite, müdürlük yani bürokratik ve beylik gibi aralarında önemli bir fark bulunan, bu iki ayrı dünyayı nasıl birlikte yürütecekti? (s.112) Yazarın merak ettiği bu soruları da cevaplayan Emin Bey, oda kültürüne yabancı olmadığını ve bu kültürün bütün âdetlerini bildiğini, ona bağlı olduğunu hatta hiçbir zaman İstanbul kültürüne girmediğini (113) ifade ederek yöre insanının, kendi kültürüne bağlılığını göstermiştir. Yazar, Süleyman Amca'nın eşi Apta Hanım ile sohbet ederken 70 yaşında hala dinç ve ayakta kalması karşısında şaşkınlığını gizleyememektedir. Batı'da yaşayan kadınlar en fazla üç doğum yapmayı tercih ederken (s. 117), Apta Hanım'ın 14 doğum sonrası bu yaşa kadar yaşamasını mucizevi gören yazar, doğu kadını ile batı kadını karşılaştırarak, coğrafyanın insan üzerindeki etkisini göstermiştir. Zira yazarın ifadesiyle yöre gıdası tam ve katıksız doğal yetişen gıdalardır. Kemik erimesi, doğumdan gelen tüm hastalıklar, yörenin gıdasıyla yok olur. (s. 117)

Sonuç olarak, Yusuf Bağı'nın “*Mardin'de Oda Kültürü*” isimli eseri doğu kültürü ile batı kültürü arasında kalan *Kızıltepe Irmak Ailesi* özelinde, Mardin'de küçük yerleşim yerlerinde yaşayan insanların yaşamında, köy odalarına yüklenen anlam ve ehemmiyeti göstermesi açısından önemli ve değerli bir çalışma olmuştur. Çoğu zaman devlet kurallarının işlemediği izole dünyalarında törenin, gelenek ve göreneklerin kısılacı altında yaşayan insanların tabularını kolay kolay yıkamadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Irmak ailesinin gösterdiği yakınlıktan çokça etkilenmiş olduğunu ifade eden yazarın, bazı yerlerde kimi zaman subjektifliğe kaçtığı söylenebilir. Yazarın on gün boyunca yörede, Süleyman Irmak'ın köy odasında kalarak yapmış olduğu saha araştırması ve İstanbul'da Irmak Ailesi'nin diğer fertlerine ulaşması, yerinde görme ve inceleme bağlamında çalışmaya ayrı bir katkı sağlamıştır.

Rahime ÖNEK,

Mardin Artuklu Üniversitesi, Tarih Anabilimdalı, Yüksek Lisans Öğrencisi,
rahimeonek@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3694-6466.